

Тищенко Євген Федорович,

провідний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПІДСЛІДНИХ СЛІДЧИМ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ

У засобах масової інформації періодично з'являються повідомлення щодо окремих, як правило резонансних, здобутків слідчих органів і підрозділів СБ України. Оприлюднюються й офіційні звіти цього державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, де фігурують узагальнені числові показники за результатами досудового розслідування. За кілька останніх років підслідність слідчих органів безпеки хоча й несуттєво, але змінилась. Розслідувані ними види злочинів мають певні особливості, обумовлені, на нашу думку, не стільки кримінально-правовими чи кримінальними процесуальними аспектами, скільки ускладненнями політичної, воєнної, оперативної обстановки та їх впливом на криміналістичну характеристику правопорушень, слідчі ситуації, в яких відбувається досудове слідство, та суттєве зростання навантаження на кожного слідчого тощо, тобто чинниками, які є предметом вивчення криміналістичною наукою і, переважно, такого її розділу, як «Методика розслідування окремих видів та груп злочинів». Такий стан вимагає наукового забезпечення діяльності слідчих.

Проте, вітчизняний науковець О. І. Пашинін відносно недавно зазначив, що «...в Україні не розроблені теоретичні основи досудового провадження. Увага учених, як правило, прикута до окремих стадій ... або ж до окремих питань, що вирішуються в цих стадіях. Комплексні ж теоретичні дослідження сутності досудового провадження, його структури, засобів здійснення відсутні...» [1, с. 1]. Колишній начальник Головного слідчого управління СБ України І. М. Дерев'яно аналогічно зауважив: «...Історія виникнення, розвитку та вдосконалення системи досудового слідства в органах державної безпеки нерозривно пов'язана зі становленням самого інституту досудового (попереднього) розслідування. У випадку України комплексно дослідити цей процес досить складно з огляду на тривалі періоди її входження до інших державних утворень. Тож не дивно, що досі це питання спеціально не вивчалось. Деякі сюжети відповідної проблематики розпорошені в літературі, присвяченій історії України, питанням державного будівництва, створенню

силових структур тощо... [2, с. 8]. Діяльність слідчих Служби безпеки незалежної України заслуговує спеціального дослідження...» [2, с. 529].

Розглядаючи стан дисертаційних досліджень з проблем саме методики розслідування, вітчизняні криміналісти А. В. Іщенко й В. В. Матвієнко вже давно звернули увагу, що «розробка методик розслідування деяких злочинів носить поодинокий характер, або зовсім не привертає уваги науковців. Це стосується методики розслідування злочинів проти держави... Епізодичний інтерес до певних проблем криміналістичної методики, або його повна відсутність з боку дисертантів, не може бути свідченням їх малозначущості...» [3]. «Криміналістичне забезпечення боротьби із зазначеними злочинами викликане не тільки і не стільки їх поширеністю. Деякі з них посідають за кількістю малопомітне місце у загальному числі злочинів. Однак, не має принципового значення те, наскільки часто скоюються такі злочини. Саме ця група злочинів небезпечна для головної, що забезпечує добробут і спокій у суспільстві, – для держави, тому їй потребує постійної уваги науковців... Методика їх розслідування повинна бути» [4]. «...Серед дисертаційних досліджень з криміналістики, які проводяться в Україні, більше половини присвячені проблемам методики розслідування злочинів. Але їх зміст, як правило, переважно присвячено криміналістичним характеристикам певних злочинів та початковому етапу розслідування або загальним його засадам. На жаль, у дисертаційних роботах, монографіях, посібниках не часто можна зустріти цілісну методику розслідування злочинів. Тому нам вважається, що за сучасних умов розвитку криміналістика повинна сконцентрувати свої зусилля на вирішенні завдання оптимального криміналістичного забезпечення саме методики розслідування злочинів» [5].

Повністю погоджуємося з актуальністю думок вказаних юристів. При цьому науковий розгляд особливостей досудового розслідування злочинів неможливий без такого важливого інформаційного джерела, як точні й повні дані досудової і судової практики. Ними є не кількісні, а якісні показники змісту кримінальних проваджень, наприклад: виявлені нові форми і методи злочинної діяльності; категорії осіб, притягнутих до відповідальності; застосовані нові тактичні прийоми та методи розкриття злочинів, використані сучасні наукові досягнення криміналістичної техніки; строки, тривалість, послідовність, результативність проведених слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та їх комплексів (тактичних операцій і тактичних комбінацій), інших процесуальних дій; причини, через які злочини залишаються нерозкритими, злочинці не встановленими або не розшуканими; стан

взаємодії слідчих із значною кількістю учасників кримінального провадження та суб'єктів, які не є ними, але мають можливість впливати на його хід (оперативні підрозділи, політики, представники громадськості, засобів масової інформації тощо); форми (способи) протидії розслідуванню; завантаженість слідчих, їх професійний рівень, підвищення кваліфікації, зміни і їх тенденції у кадровому складі слідчих підрозділів, виховна робота і дисципліна слідчих, недоліки у службовій діяльності; стан підзаконного нормативного регулювання їх діяльності, науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення тощо.

Це можливо встановити лише детально вивчивши за спеціально розробленими програмами репрезентативну кількість закінчених і не закінчених кримінальних проваджень й номенклатурних справ слідчих підрозділів за кілька років, здійснивши інтерв'ювання або анкетування сотень слідчих, керівників слідчих підрозділів, оперативних співробітників і їх начальників, суддів, прокурорів, захисників, підозрюваних, обвинувачених, засуджених, ознайомившись з поданнями прокурорів і ухвалами судів з окремих питань, матеріалами службових розслідувань, публікаціями у відомчій літературі тощо. Але таке багатогранне й глибоке вивчення не завжди демонструють навіть при підготовці монографій, дисертацій, підручників, посібників. Серед головних об'єктивних причин цього є таємниця досудового слідства, обмежений доступ до матеріалів закінчених кримінальних проваджень; до числа ж суб'єктивних слід віднести недостатні зусилля науковців.

Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні основні висновки:

Особливості досудового слідства у кримінальних провадженнях про злочини, підслідні слідчим органів державної безпеки, можуть бути розроблені у змісті криміналістичних методик розслідування окремих видів чи груп злочинів.

Виявлення й наукове вивчення особливостей досудового слідства у зазначених кримінальних провадженнях дає можливість удосконалювати існуючі та розробляти нові окремі криміналістичні методики. Не зважаючи на окреслені вище проблеми теоретичного й прикладного характеру, реалізовувати ці завдання мають науковці у тісній взаємодії з практиками.

Список використаних джерел

1. Пашинін А. І. Досудове провадження у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. : – 2011. – 27 с. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://mydisser.com/ru/avtoref/view/7296.html>

2. Дерев'яно І. М. Слідство спецслужби: історія, сучасність, перспективи / І. М. Дерев'яно. – К. : Либідь, 2012. – 572 с.
3. Іщенко А. В., Матвієнко В. В. Розробка проблем методики окремих видів злочинів у дисертаційних дослідженнях // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 2. – С. 33–40.
4. Іщенко А. В., Красюк І. П., Матвієнко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. К. : – 2002. – НА ВСУ. – 212 с. – С. 95–96, 98.
5. Матвієнко В. В. Наукове забезпечення розслідування злочинів як завдання криміналістики / В. В. Матвієнко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 3. С. 35–39.